



FNSiN

NOS

Nr 4 2018 Årgång 40

Medlemsorgan för föreningen Natur och samhälle i Norden



FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken.

Läs mer på vår hemsida

Föreningens adress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Medlemsavgiften 2018

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr

Familjemedlemmar
(oavsett antal) 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2
Medlemsavgifter och beställning
av skrifter

e-post : info@fnsin.nu

FNSiN styrelse

Ordförande:
Eric Bolander
Tegelsmöravägen 11
748 42 Örbyhus
072-3181225
eric.bolander@telia.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
08-191252; 072- 9921669
soibis@outlook.com

Sekreterare:
Camilla Berg
Fredrikslundsvägen14
168 34 Brommås
08-26 25 84
camillaberg8888@gmail.com

Kassör:
Eva Bolander
Tegelsmöravägen 11
748 42 Örbyhus
0768-452085

Övriga ledamöter:
Nina Bohigas
Dovregatan 14, lgh 1102
164 36 Kista
070-4547724
Nina_bohigas@hotmail.com

Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
070-4000199
bente.fnsin@gmail.com

Lisbet Scheutz
Löjtnantsgatan 8A
115 50 Stockholm
073-9924125
Lisbet.scheutz@gmail.com

Lars-Olov Wallin
Södermannagatan 57
116 66 Stockholm
070-1714829
wallin.larsolov@gmail.com

NOS

Redaktion:

Lisbet Scheutz
Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni
resp. sept.

Tryckt hos:
Duplotryck, Kungsholmen

Internet

www.fnsin.nu

Webbansvarig:

Eva Bolander

Programsamordnare:

Lars-Olov Wallin
wallin.larsolov@gmail.com
070-1714829

Våra böcker:

normal medlem

De goda ogräsen	75	50
Gotska Sandön	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10
	(Porto tillkommer)	

Beställ genom Erik Elvers e.elvers@bredband.net

Omslagsbild
Smedbock på Gotska Sandön.
Foto: Ulla Munkhammar och
Göran Olofsson

Ordföranden har ordet

Vi har haft en fantastisk sommar med sol och värme i stora mängder tycker några. Andra tycker att det varit en alldeles för varm sommar som resulterat i att man inte orkat göra någonting. FNSiN har haft sin verksamhet i full fart med besök på Gotska Sandön och cykling på Gotland som några av punkterna. Vi rullar vidare med höstens aktiviteter i form av olika föredrag, havtornsplockning och avslutar terminen som vanligt med andhämtning i advent.

Även programmet för våren börjar få struktur. Vi planerar en resa till Åland i maj, något som ni kan läsa mer om längre fram i tidningen samt en landskapsresa till Uppland, mer information om denna i nästa nummer.

Mycket av verksamheten fungerar som den nu har gjort i 45 år men med tiden är det saker och ting som förändras och vi med dem. Internet var det ingen som hade några tankar om och hur det skulle komma att förändra informationsspridningen, när föreningen grundades. Nu kommer det e-puffar om trevliga aktiviteter titt som tätt ner i våra e-brevlådor. Fungerar det bra, är det rätt slags information, blir det för mycket eller kan vi göra det på något annat sätt?

Föreningens programförklaring, som skrevs 1980, och senast reviderades 20 år senare kan behöva en översyn. Dessa frågor kommer vi att resonera kring vid höstmötet.

Under föreningens tidiga år, var det inte så lätt att resa nästan vart som helst i världen. Nordliga och särskilt arktiska trakter var väl inte heller de främsta turistmålen. Insikten om miljöproblemen i vid mening var något som just börjat vakna ("Tyst vår", Georg Borgström, Romklubben ...).

Tvärvetenskap (att integrera natur- och samhällsvetenskaper) var nyckelbegrepp i den akademiska världen och den studentmiljö där föreningen föddes. I den tidsandan tillkom alltså föreningen och fick sitt namn - natur och samhälle i Norden. Det finns anledning för oss som nu är aktiva att begrunda hur föreningen ska behålla sin karaktär med dagens förutsättningar.

Det drar ihop sig till höstmöte där vi skall välja en styrelse för föreningen. Camilla Berg som håller i valberedningen tar tacksamt emot förslag på styrelseledamöter för det kommande året.

En annan punkt som styrelsen vill att vi diskuterar på höstmötet är hur vi skall hantera det kapital som föreningen har. Hur stort skall det vara, och om vi ser att det kan minskas, hur skall vi då hantera överskottet?

Eric Bolander

Bilden på framsidan

Smedbocken fotade vi på vägen till Såludden, Gotska Sandön, 5 augusti 2016. Storleken (ca 50 mm) framgår av att den är omgiven av skogsmyror som troligen vill ha hem den till stacken. Den är ju nattaktiv så det är oftast döda exemplar som man får se. Som skalbagge lever den ju bara några veckor, som larv däremot 3-4 år. Det är en hona, berättade biologen Mattias Iwarsson för oss. Hanens antenner är lika långa som kroppen, honans något kortare, vilket är ett kännetecken, liksom färgteckningen.

Ulla Munkhammar och Göran Olofsson

Gotland 2018

Allmänt

Sju personer deltog i cyklingen på norra Gotland i mitten av juni. Resan var utmärkt planerad av Lars-Olov Wallin och hade upplägget daglig förflyttning från plats till plats. På alla ställen utom två kunde vi äta frukost på övernattningsstället, middag åt vi oftast på något lokalt matställe men lunch som picknick. Bästa inkvarteringen och frukosten hade vi på Gotland of Sweden i Tingstäde.

Huvudresrutan för cyklingen var

Må 11 färja Nynäs-Visby, cykling Visby – Lummelunda, 23 km

Ti 12 Lummelunda – Martebo – Ireviken – Halls Huk – Lärbro, 61 km

Ons 13 Lärbro – Fleringe – Ojnareskogen – Bunge, 34 km

Tho 14 Bunge – Sudersand, e.m.-tur till Fårö fyr, Skär och Ekeviken, 46 km

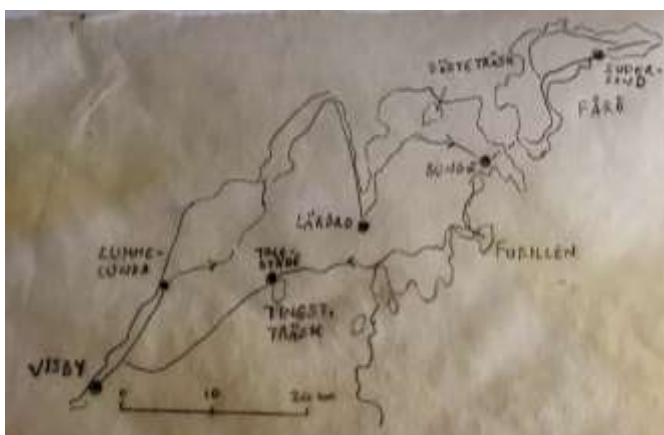
Fr 15 Sudersand – Ullahau – Langhammars – Bunge, 49 km

Lö 16 Bunge – Furillen – Valleviken – Tingstäde, 59 km

Sö 17 Tingstäde – Bro – Väskinde – Snäckgårdsbaden – Visby, 39 km

Må 18 färja Visby-Nynäs

Cyklad sträcka drygt 300 km, dvs ca 2000 personkm som vi klarade utan någon punktering eller andra tillbud. Det enda regnet inskränkte sig till ca 7 droppar när vi lämnade matsäcksplatsen vid Valleviken.



Turen gick innan den stora turistsäsongen börjat vilket innebar dels lugn trafik på vägarna, dels att en del matställen och museer inte öppnat. Öppettider och liknande hade kontrollerats i förväg så det var inga dystra överraskningar på den punkten, och det var en stor fördel med den lugna trafiken.

Cikorian, de gotländska vägrenarnas vackra karak-

tärsväxt, slog ut under veckan. Första hela cykeldagen såg jag bara en enda, vid Martebo, men de blev fler och fler och sista dagen var det långa rader med dessa blå blommor. Den mest spännande växtobsen var sumpnyckelblomster (nära Vitärtskällan i Fleringenejden), vanliga var tulkörten och ängshaverrotens stora ljusa fröbollar. På Fårö såg vi fältsippans fröställningar, längs vägen från Lummelunda många apollofjärilar. Nära Langhammars fanns det gott om revirhävdande tärnor, och det var tur att vi alla hade cykelhjälm. Storspov såg och hörde vi litet då och då.

Det timslånga besöket vid dynerna vid Ullahau påminde om vandringar på Gotska Sandön – långt efter det kunde man tömma fin sand ur skorna.

Erik Elvers



Cykelgruppen, minus Kent Hult, som tog bilden.



Matras vid Helgumannen, Fårö. Foto: Erik Elvers

Ojnareskogen

Mellan Fleringe och Bunge på NO Gotland ligger Ojnareskogen. För ca 10 år sedan var den mycket omtalad, då Nordkalk år 2012 efter flera turer av Mark- och miljööverdomstolen fått tillstånd att bry-

ta kalk i vattenskyddsområdet som ligger mellan Natura 2000-områdena Bräntings haid och Bästeträsk med många växt- och djurarter, bl a de rödlistade arterna gaffelfibbla, som bara växer på Gotland och Öland, gotlandssnok och ängshök. Bästeträsk är också Gotlands största sjö och färskvattentäkt för norra Gotland. Naturvårdsverket hade sett hela området som en möjlig framtida nationalpark. Den planerade kalktälten var placerad rakt över tillrinningsområdet till träsket (sjön).

Mark- och miljööverdomstolens beslut överklagades till Högsta domstolen av myndigheter och föreningar och i juli 2012 slog Fältbiologerna, fristående aktivister och engagerade privatpersoner läger i skogen på Naturvårdsverkets mark och hindrade på sensommaren Mellanskogs påbörjade avverkning inför brytningen. Efter ytterligare turer meddelade regeringen i augusti 2015 att Ojnare skulle bli ett naturskyddsområde, ett krav som Miljöpartiet drivit under tio år, och år 2017 beslöt Högsta förvaltningsdomstolen att beslutet att utvidga Natura 2000-området Bästeträsk och därmed skydda Ojnareskogen var riktigt, vilket fastställde regeringens utpekande av området som Natura 2000.

Det här är alltså ett (av de för få) fall där naturvårdsintressena segrat, jämför t ex Råstasjön, samtidigt som det är en intressant och svår fråga när civil olydnad är motiverad.

Vi kommer in i området via en enligt kartan ”sämre bilväg” som börjar några km Ö om Fleringe kyrka. Den är mycket riktigt liten med här och där lös sand, men plötsligt övergår den i en större väg när vi kommer fram till det tänkta brytningsområdet där alltså litet arbete hann börja 2012. Där är en avröjd yta och en vattenfylld damm, ett sår i naturen som lätt kunnat vara långt större. Vi ser inga av de sällsynta arterna men bl a en hel del idegranar och en spillkråka som trummar på en stam. Det låter som en triumffanfar!

Erik Elvers

Furillen

Furillen (även kallad Furilden, möjligen efter en omfattande brand (eld) omkring år 1500) är en liten ö – 5 km från N till S – på östsidan av Gotland. FNSiN-medlemmen Peter Lamming hade tipsat om att den var intressant så vi gjorde en avstickare dit på vägen från Bunge till Tingstäde. Tack Peter!

Vägen går dit på en bank så ön har fast förbindelse med Gotland, vilket fö medför att den inte finns med i Anders Källgårds innehållsrika bok Sveriges öar. Den nämns förvånande nog inte heller i Nordisk Familjebok eller NE. En stor del av norra delen av ön är Natura 2000-område.

På ön finns en tidigare tjärfabrik, som satts i stånd och underhålls av en lokal hembygdsförening. Vi sänder en tacksam tanke till eldsjälarna i den och andra föreningar som lägger ner ett stort och oegennyttigt arbete för att sådana delar av kulturarvet skall bevaras. Sverige vore fattigare utan dem.

Vi fortsätter från tjärfabriken ner till östra stranden, ovanför vilken det finns en höjd med en vidsträckt utsikt över havet, ön Skenholmen och en fyr på en liten holme. Det är tid för ett bad innan vi fortsätter söderut till det gamla kalkindustriområdet. Där man tidigare bröt kalk finns en stor turkosfärgad vattensamling. Den säregna miljön har gjort området populärt bland reklam- och modetografer. Vid kalkfabriken finns numera en lyxrestaurang. En man utanför den frågar när vi passerar ”om vi skall vara med på bröllopslunchen”, men vi konstaterar att vi inte är bjudna och intar en enklare picknicklunch vid Valleviken sedan vi återvänt till Gotland.

Erik Elvers



Ön Furillen, stranden vid Östervik.

Foto: Erik Elvers

Krigssjukhusmuseet i Lärbro

Efter att ha besökt Halls fiskeläge och därefter ätit glass och väfflor utanför Kappelshamn kommer vi på eftermiddagen till Lärbro. I samma lokal som receptionen för vandrarhemmet finns också ett gym och ett museum.

Tanken på att bygga ett sjukhus i Lärbro fanns under det oroliga 1930-talet, eftersom man anade att ett krig kunde bryta ut. Sjukhuset byggdes åren 1939 – 42 för att ta emot patienter från krigets Europa. Hit kom baltiska flyktingar 1944 och tyska soldater året därefter. Sovjetiska myndigheter krävde att de båtar som balterna flytt med skulle återföras över Östersjön. Ögonvittnen har berättat hur de sett dessa baltiska båtar lastas ombord på sovjetiska fartyg. Båtarna släpptes rakt ner i fartygens lastutrymme

och krossades.

Efter kriget kom även cirka 500 frisläppta fångar från koncentrationslägren Auschwitz och Bergen-Belsen med båtar eller med Folke Bernadottes vita bussar.

Utbildade sjuksköterskor blev inkallade och beordrades till tjänstgöring på sjukhuset i fyramånadersperioder. Många var oerfarna och nyexaminerade. Ingen visste i början vad deras patienter, som var i mycket dåligt skick, led av. Först trodde man att de hade TBC. Men man insåg snart att de flesta var psykiskt störda/sjuka. Många patienter trodde att de kommit till ännu ett ställe där man ville trakassera dem.

På museet ser vi en film om sjukhuset, när en plötslig duns hörs från det intilliggande gymmet. En skivstång dumpas i golvet.

Vi lämnar museet till tonerna av ”Min soldat”.

På kyrkogården i Lärbro finns långa rader av svarta träkors. Här vilar män i 20-årsåldern som varit lägerfångar.

Innan kriget hade funnits en tydlig antisemitism och främlingsrädsla grundad på rasbiologiska tankar. På sjukhuset i Lärbro och på många andra platser visades exempel på ett annat, mer empatiskt, synsätt.

Lars-Olov Wallin



Bodar i Halls fiskeläge.

Foto: Erik Elvers

Bunge vandrarhem och Bunge flygfält

Två nätter tillbringade vi på Bunge vandrarhem. Det är inrymt i Flygvapnets förläggningar, som man har byggt om till vandrarhem genom att modernisera dem och förse dem med kök. En del av byggnaderna gör de nu om till trivsamma studios, där man har egen ingång, eget badrum och eget kök.

Bunge flygfält byggdes 1939 och var under andra världskriget en viktig del i det svenska försvaret, då det har tre asfaltbanor kunde flygfältet användas året om. Fram till 1958 när Visby flygfält fick hårdgjorda landningsbanor använde man Bunge flygfält, när det inte gick att landa på gräslandningsbanorna i Visby.

När Flygvapnet bytte från propeller- till jetflygplan var flygfältets banor för korta och Flygvapnet behövde inte heller lika många landningsbanor som tidigare. I slutet på 60-talet började man utbilda flyglottor och skolan levde kvar till i början på 90-talet. Mer än 10 000 flyglottor utbildades på skolan. Sedan 2001 har flygfältet övergått till privat ägo.

Göran Lindwall

Bungemuseet

Onsdagen den 13 juni besökte vi Bungemuseet som är ett friluftsmuseum med historiska byggnader. Museet grundades 1907 av skolläraren Theodor Erlandsson. Han samlade in och dokumenterade gamla hotade byggnader och miljöer och skapade ett sju hektar stort område med kulturhistoriskt viktiga byggnader. Museet har byggts upp enligt samma ideal som Skansen i Stockholm. Besökarna ska på en och samma plats kunna vandra genom historien.

Museet drevs länge helt ideellt och det var svårt att underhålla alla byggnader. Sedan 2016 drivs museet av Bungemuseet AB som ägs av Föreningen Gotlands Fornvänner och Föreningen Kulturhistoriska Museet i Bunge. Platsen, byggnaderna och samlingarna kommer även i fortsättningen att ägas och förvaltas av Bungeföreningen. En Museipedagog/programansvarig och två museitekniker är anställda året runt

1600-talsgården är ett välbärgat hem uppfört i början av 1600-talet, då Gotland ännu var danskt. Gårdens byggnader ligger samlade i en fyrkant med ladugården i norr och boningshuset i söder. Mitt på gårdsplanen står ett gårdskors för beskydd och som samlingsplats för husandakt. Byggnaderna är byggda i bulhusteknik, samma teknik som på medeltiden och har agtak och tjärade väggar. Mängden inredning och redskap är omfattande och av hög klass, speciellt med tanke på gårdens ålder.

1700-talsgården är även den en relativt välbärgad gård. Husen är i huvudsak från 1700-talets mitt då Gotland införlivats med Sverige. Gården är en relativt regelbunden anläggning med ekonomibyggnaderna placerade i söder och manbyggnaderna i norr. På gården finns två stora ekonomibyggnader, en lada med tröskvandring och en ladugård med plats för både kor, kalvar och hästar. Två av byggnaderna har tegeltak, vilket inte var så vanligt på denna tiden. Även på denna gård är mängden inredning och redskap omfattande och av hög klass.

1800-talsgården är egentligen inte någon gård utan ett torp, som var byggt på ofri grund. Som torpare

var man tvungen att göra dagsverken för den som ägde marken. Ofta hade man också en sidonäring, på denna gård var man tunnbindare. Inredningen är enklare än i de båda andra gårdarna och består av det allra nödvändigaste, även redskapen är färre och enklare, det är bara i tunnbinderiet som det är gott om redskap. Husen är mestadels byggda i bulhus-teknik. I trädgården finns syrener, rosor och äppelträd som har planterats utifrån uppgifter från en man som bodde i huset i början av 1900-talet.

Båtsmantorpet var också intressant, speciellt för mig, då min mormor är uppvuxen på ett soldattorp. Båtsmännen tjänstgjorde i svenska flottan och skulle, precis som de indelta soldaterna, underhållas av bönderna på landsbygden. För sin försörjning var de också beroende av att bruka jorden, ha djur och fiska. Torpet är byggt i sten och inredning var t o m enklare än i 1800-talstorpet, det fanns inte heller så många redskap. Till huset hör ett uthus byggt i sten med agtak.

Vi tittade på bildstenarna och besökte också fiskeläge, kalkugn, kolmila, sojde (tjärdal), vatten- och vädersågar och vatten- och väderkvarnar samt de små kojor som fanns intill milor och sojden för eldvakt och kolare.



Ovanför Kappelshamnsviken

Foto: Kent Hult

Engelska kyrkogården

Historien är ofta nära i det gotländska landskapet. Ringmuren och Visby gamla stadskärna, naturligtvis. Alla kyrkor, rösen, runristningar, bildstenar, gårdar och lambgift ...

På Fårö träffade vi på ett mindre känt historiskt spår – den engelska kyrkogården. Under Krimkriget mellan Ryssland och en koalition av Frankrike, Storbritannien m.fl. på 1850-talet var faktiskt brittiska och franska styrkor förlagda till Gotland.

Vid den här tiden svepte vågor av kolera fram över Europa (och andra världsdelar). Det var just på 1850-talet som doktor Snow i London kom på att göra sin banbrytande karta över kolerafall. Det var

dessutom vid den här tiden som regeringen i London satte press på den svenska regeringen att bygga en fyr på Gotska Sandön, där alltför många brittiska skepp hade förlit.

En hård tid. Och på Fårö insjuknade och dog ett tjugotal brittiska soldater i kolera. Ett tillfälligt sjukhus inrättades där på initiativ av en kyrkoherde Tränér. De döda soldaterna fick sitt vilorum på en plats som, ironiskt nog, heter Ryssudden. På minnesstenen står *"Här vilar ett 20-tal engelska örlogsmän som avled i kolera 1854 under det sk Krimkriget då Fårösund utgjorde bas för en engelsk-fransk flottenhet."*

Vid stenen låg, när vi besökte den, en krans med ett band på vilket det stod *"In Memoriam"*. Långt hemifrån, men inte glömda.

Anders Schærström

Källa: <http://upplevfarose.se/portfolio/>



Engelska kyrkogården

Foto: Anders Schærström

Vitärtskällan

Mitt intresse för vattenkällor började då jag lyssnade på P1 Naturmorgon. Det handlade om vattenkällor och hur de användes förr i tiden för att förvara matvaror. En källa har tämligen konstant låg temperatur, det tillförs ständigt nytt kallt vatten och fryser sällan.

Under vår cykling runt Kappelshamnsviken stötte vi på en skylt om att vi var vid naturreservatet Vitärtskällan. Vi spanade, klättrade, fann källan och drack av det friska källvattnet. Storugns byalag hade omtänksamt hängt dit en mugg. På anslaget fanns en dikt:

*Här en källa rinner
Som man sällan finner.
Den är djup och klar
Dold men underbar.*

Det kraftiga källflödet har gett upphov till en bäck som vindlar sig fram över sluttningen ned mot Kappelshamnsvikens östra strand. Källvattnet har även skapat ett källkärr med en mycket rik flora. Källkärr är en våtmark som har uppstått där kalkrikt grundvatten tränger upp till markytan. I ett källkärr varierar vattenflödet relativt litet under året och vattnets temperatur är förhållandevis konstant.

Birgitta Traxel

Gotländska kyrkor

På vår gotländska cykeltur besökte vi några kyrkor. Jag undrade lite varför kyrkorna såg ut som de gjorde? De liknar inte de kyrkor jag har besökt på fastlandet Förklaringen fick jag när jag besökte fornsalen och sedan läste broschyren ”Välkommen till Visby stifts kyrkor”.

Kyrkorna är byggda under en kort tid ca 1100 – 1350. Det beror på att det under denna tid rådde välstånd på Gotland. Detta ledde till att det byggdes förhållandevis många kyrkor. Under följande århundrande fanns det inte resurser till att rasera och bygga nytt, som skedde i många andra landskap.

1000-talet byggs det många små stavkyrkor som består av långhus och kor.

1100-talet lämnar träkyrkorna plats för kyrkobyggen av sten, de är små, mörka och bildrika rum med portaler, fönster och valvbågar i rundbågar

1200-talet river man de första stenkyrkorna, helt eller delvis, för nybyggen enligt nya ideal, öppna rum och portaler i spetsbågsstil.

1300-talet fortsätter man med ombyggnadsarbetena, förhöjning av tornen, ombyggnad av långhus och kor. All verksamhet avstannar omkring 1350 då pesten drabbade Gotland och 1361 intar Valdemar Atterdags Gotland. Handeln upphör på bara något decennium, och det tar flera hundra år innan ekonomin åter repar sig.

1400 och 1500-talen tillkommer bildserierna om Jesu lidande och andra bildserier.

1600- till 1900-talen mängder av träskulpturer, glas- målningar och kalkmålningar förstörs eller avlägsnas. Man anskaffar altartavlor, predikstolar, bänkinredningar, läktare, orglar, siffertavlor mm.

Fårökyrka är en av de kyrkor som har förändrats mest, då man 1761 tog upp nya fönster och i slutet av 1700-talet rev det lägre och smalare tornet och ersatte det med dagens högre torn med sin karakteristiska tornhuv och spira, krönt av en gulfärgad kyrktupp. Vid en stor ombyggnad 1858 - 59 byggde man till det stora tvärskeppet och sakristian. Då flyttad man också kyrkporten från den södra sidan till sin nuvarande plats i tornet.

Kyrkans inventarier som är mest kända är de båda "Käutatavlorna". Den stora käutatavlan beskriver en vådlig resa som 15 säljägare råkade ut för vintern 1603. De skulle ut för att jaga säl, "käut" på fårösmål, då isflaket de befann sig på drev iväg från land ut till havs. Tre av dem räddade sig iland på Gotska Sandön, de övriga drev vidare ända till svenska kusten där de efter 14 dagar kom iland. Som tack för sin räddning lät de måla denna tavla vilken förutom jägarna med sina fångstred och iklädda sina söndags-

kläder också föreställer den äldsta samtida avbildningen av Visborgs slott i Visby. Den lilla kutatavlan berättar om två fåröbor, far och son Jöns Langhammar, som var ute på ett liknande äventyr och också ville tacka Gud för sin underbara räddning.

Kyrkan besöks av många människor för att de vill besöka Ingmar Bergmans och sista hustrun Ingrid Bergmans gravar.

Tingstäde kyrka i tornkammaren finns dopfunten som är från 1100-talet och de avnötta sandstensreliëferna har avbildat Jesu födelsehistoria. På insidan till vänster av tornkammaren en bit upp på väggen finns en mönstrad bit av en gammal bildsten från 400-talet.



Bildstenen från 400-talet i väggen, Bro kyrka.

Foto: Erik Elvers



Målning med enhörning i Tingstäde kyrka

Foto: Anders Schærström

Bro kyrka är en av Gotlands mest kända kyrkor och är sedan urminnes tider känt som en kultplats. Under medeltiden var kyrkan ett välkänt vallfärds- mål också utanför Gotland. Pilgrimer kom för att besöka Helga kors som var känt för sin undergörande kraft och kan ha bestått av en relik från Kristi kors eller ett triumfkrucifix. Nödstända, i synnerhet sjömän, lovade att skänka pengar till Bro kyrka om de klarade sig ur svårigheter. Sjuka skall också ha kommit till Bro kyrka för undergörande bad i kyrkans källor.

Under tidigt 1100-tal byggdes en kristen kyrka i den runda, romanska stilen. Kvar i sin helhet från den första kyrkan är tornet. Resten av kyrkan byggdes



Bro Kyrka

Foto: Göran Lindwall

om när den nya gotiska stilen blev populär. Det nya koret i ungotisk stil stod färdigt år 1236. Långhuset som byggdes runt år 1300 representerar högotiken med sina tydligt spetsiga fönster och väl tilltagna tympanon över porten.

Bland de äldsta inventarierna är den mycket speciella dopfunten som fortfarande är place-

rad längs bak i kyrkan liksom under medeltiden. Dopfunten har även ett lock i form av en träborg. Krucifixet är även det från den första 1100-talskyrkan.

Trädroten som sticker ut ur väggen på tornets västra sida fungerar som ett dragstag och är en del i en förstärkning av kyrkobyggnaden. Trädstammen, ankarstocken, går genom tornet och toppändan är förankrad på tornets östsida. Trädstammen har troligen suttit på plats sedan tornet byggdes omkring 1200.

Bönekammaren, även kallat botgöringscellen, på tornets södra sida är byggd omkring 1300. Från ett litet fyrpassfönster ser man kyrkorummets altare och sakramentsskåpet, i vilket man förvarade det välsignade brödet. Vid tiden då rummet byggdes, var tillbedjan inför den i sakramentet närvarande Kristus den kanske viktigaste formen för enskild gudstjänst. Rummet fyllde därför en viktig funktion för den som passerade kyrkan när den var låst.

Väskind kyrka har medeltida målningar som man lyckades få fram vid en restaurering 1953. I långhuset finns bland annat två passionsfriser, S:t Göran och draken, Marie kröning och Kristus på sin tron. Längst bak i kyrkan står dopfunten från 1100-talet. Här visas bland annat Kristus som världsdomare, men också scener från Jesus barndom. De färger vi ser idag på dopfunten är ditmålade under 1700-talet.

Göran Lindwall

Källor:

broschyren "Välkommen till Visby stifts kyrkor".

<https://www.svenskakyrkan.se/norrಾಗotland>

Broschyren "Bro kyrka"

Europas äldsta levande väsen

På Själlands norra kust i Danmark öppnar sig ett smalt sund mot öster till den smalare Roskildefjorden, som slutar vid staden Roskilde i söder. På norra delen och östra sidan av den stora udde som skjuter upp mellan de båda fjordarna, finns ett skogsparti som heter Nordskoven. Skogen börjar i söder vid slottet Jægerspris och följer stranden av Roskildefjorden till uddens norra spets. Den är ca 6 x 2 km (NV-SÖ), stor för att vara i Danmark. Ett nät av små grusvägar finns, stora nog för bilar, men tillgängliga bara till fots eller cykel. Den något svårbegripliga vägs skyltningen gör att det är lättare att hitta med en kompass.

Några hundra meter innanför stranden finns tre ekar, sedan sekler mycket kända. De är från nordväst mot sydöst Storkeegen, Kongeegen och Snoegen. Jag har både gått och cyklat i skogen för länge sedan. Förra sommaren, 2017, gjorde min sys-



Författaren framför Kongeegen

Foto: Åse Pedersen

terdotter Åse och jag en heldagsvandring till ekarna. Vi gick från Skovens kyrka väster om skogen ca 13 km. Vi hörde eller såg bara ett fåtal cyklister på hela dagen.

Först kom vi fram till Storkeegen i den dunkla, igenväxta blandskogen. Den sista levande grenen föll år 1980. **Kanske den kvävdes i mörkret av alla ”närgångna” träd. Den anses ha levat i 800 år, och står nu som öppen, multnande jättestubbe utan grenar, men några meter hög.** Troligen var den näst äldst av Danmarks ekar. Namnet kommer av att storkar länge hade ett bo i kronan.

Ca 500 m mot SÖ står man framför den väldiga ek som heter Kongeegen, ett namn med rätta. Enligt den vetenskapliga beskrivningen år 2008, är den minst 1400 år gammal. Den sades vara levande, men svag. Den kan vara 1800 – 2000 år gammal. Den anses vara Danmarks och hela Europas äldsta och grövsta träd, åtminstone enligt danskarna. Alla äldre ekar är ihåliga och därmed svårdaterade, utan årsringar.

Kongeegen var nog död, menade vänner. Jag kom nog för sent. Den står i en skogsglänta, och får ljus och sol. Ett runt trästaket med en informationsskylt är uppsatt några (ca 10–15 m) från trädet. Eken är **17 m hög, på olika sätt mätt till 12,55 – 13,9 m i omkrets i brösthöjd, och 4 m i diameter.** När den var yngre och oskadad var den 14 – 15 m i omkrets.

Jag kom inte för sent! Den sista huvudgrenen bröts år 1973, men friska, gröna löv glittrade i solen på mindre grenar. Den verkade mer levande än vid beskrivningen år 2008. Den omtalas år 1673, och beskrevs först 1779 eller 1815. I skogen fanns enligt en uppgift många jätteekar i början av 1800-talet. Man tror att Kongeegen skyddades av sin otillgänglighet, eller helt enkelt var för stor och gammal att använda. Den kanske ansågs ha en magisk betydelse. Den var alltså vuxen långt före vikingatiden, då Gorm den gamle och Harald Blåtand härskade i Jelling. Den står nära stranden, där vikingaflottorna från Roskilde och Lejre seglade mot England och andra platser. Den är en länk till forntiden. Den ensam kunde berätta vad den såg då, det enda levande vittnet.

En mäktig upplevelse att få se den. En levande fornlämning för en arkeolog. Titeln på min artikel är tagen från nedanstående källor.

Den tredje eken, Snoegen, står en km mot SÖ. Den är liksom Storkeegen helt död, sedan 1991. Den blev ”bara” 600–700 år. Namnet beror på att stammen är vriden,



Åse Pedersen framför Snoegen

Foto: Kjell Linnér

vilket kan ha räddat den från avverkning. ”Stubben” är 5–10 m hög.

De tre ekarna är fridlysta, så sent som år 1956. En mindre känd ek, Bregneegen mellan Kongeegen och Snoegen, är ännu levande och i samma storlek som Snoegen. Den var för oss okänd vid besöket.

Man kan jämföra Kongeegen med stora ekar i övriga Europa, varav 11 enligt litteratur är 10 – 13,5 m i omkrets. I Sverige är den största eken i Kvill i Småland 12,75 m i omkrets och ca 1000 år gammal. Vid en nyligen genomförd trädinventering i hela Stockholms län, blev den största eken ett levande träd på gårdsplanen till Nynäs gård i Nynäshamn. Den är 10,6 m i omkrets, och troligen med en ålder av ca 700 år. Jag har besökt trädet med tillstånd av gårdens trädgårdsmästare.



Trädgårdsmästaren bredvid Nynäseken.

Foto: Kjell Linnér

Baltikums största ek är troligen Kaive-eken norr om staden Tukums i Lettland, 10,4 m i omkrets. Den tros kunna vara ca 1000 år, då den växer långsammare i det något kyligare klimatet, jämfört med södra Skandinavien. Även jordmån, kanske annat, kan påverka tillväxten. Den största eken i Norge är bara 6 ! m i omkrets. Måtten tas i brösthöjd eller 1 meter över marken.

Kjell Linnér

Litteratur:

P.Chr. Nielsen: Kæmpeegene i Jægerspris Nordskov i dansk Dendrokronologisk Årsskrift IV, 1957, s.317 – 372.

P.Chr. Nielsen: Nordskovens kæmpeegene, s. 3–36, utan angivet tryckår.

Hur gick det?

Björkö-Arholma 9 juni

Det var strålande vackert väder när FNSiN fick besöka Stina och Anders Anshelm på Björkö-Arholma. Efter lunch i den gamla skolans lektions-sal, som varit i bruk för klass 1-3 fram till 1967, och därefter bad för den som ville, fick vi en skön vandring genom skogen till Rumshamns gamla kyrkogård där både ortsbor och ilandflutna sjömän vilar. Alf Justrell, vars släkt bott i nejden sex generationer, berättade sakkunnigt och medryckande om olika livsöden och visade detaljer som annars gått oss besökare förbi, t ex den speciella formen på åländska kors. Graven för sex syskon, som inom loppet av en vecka kring jul 1899 gått bort i difteri, var gripande.

Varmt tack till Stina och Anders!

Erik Elvers



Åländskt kors med rundlar på armarna. Foto: E.Elvers

Bogesundslandet

Eriks traditionella vårvandring kunde genomföras i vackert vårväder. Vi började lättsamt med en god soppa på Café Parkvillan. Därefter besökte några slottet i en guidad tur, medan de andra fikade (Parkvillans kaffebröd är svårt att motstå!). Mätta och belättna anträdde vi, sex deltagare, sedan vand-

ringen och promenerade 10 behagliga kilometer i omväxlande och vacker natur.

Soili Bisi-Ström

Skön söndag i Riddersholm

Ett stort tack till Eva och Lars Innings som har "hittat" detta naturreservat, som rekognoscerade innan och ordnade en bekväm transport så att vi, ett tiotal medlemmar, fick en så trivsamt och lärorik dag.

Reservatet omfattar ca 700 ha, hälften land, hälften vatten. Det finns ca 2 mil märkta stigar att följa, och naturen består av öppna ängsmarker, lövlundar och små granskogspartier. Vi hann utforska endast en liten del eftersom vi tittade särskilt på floran. Alla vårens blommor blommade och många arter kunde studeras närmare. Vi fann rara växter som sårläka, storrams, majviva och backklöver. Vi gick genom en lund med blommande ramslök, som vi dessutom fick plocka (tack till deltagaren som hade kollat upp detta innan!).

På hemresan besökte vi Malmsjöns naturreservat (en annan deltagare visste berättat att guckuskon blommade där just då). Detta reservat hyser, enligt informationstavlan på platsen, "de finaste orkidékärren i Stockholmstrakten".

Och mycket riktigt: guckuskon och nästroten blommade.

Soili Bisi-Ström



I Riddersholm

Foto: ClaesGöran Ström

Sandemars rikkärr

Vandringen till Sandemars växtrika kärr den 1 juli samlade endast tre deltagare. Floran i kärren är mycket rik med bl.a. flera orkidéer. Den självklara höjdpunkten vid ett besök i kärren på sommaren brukar vara att leta efter den mycket sällsynta orkidén gulyxne. Och visst fann vi gulyxnet, om än inte i så stort antal. Vi såg kärrknipprot i mängder och även ängsnycklar, tvåblad och skogsnycklar. Bland övriga växter kan nämnas såråka, stinksyska, springkorn, strätta, tätört, tibast, dyblad och majviva.

Örjan Ericsson

Studiebesök hos Skärgårdsbiodlarna

Söndagen den 29 juli var en av de mycket varma dagarna denna sommar. En välbehövlig åskregnskur tidigt på morgonen hade friskat upp luften en aning. I norra Uppland, där biodlaren Staffan Hermansson befann sig, hade det emellertid regnat så mycket att han inte kunde ta sig fram med sin bil. Vi blev i stället omhändertagna vid Beatelunds säteri av två av de andra Skärgårdsbiodlarna, Håkan Johansson och Christer Thalin. Flera andra av föreningens medlemmar var också på plats, alla lika villiga att svara på frågor. Varje år håller föreningen kurser för nybörjare som intresserar sig för biodling.

Vi fick lära oss en hel del om binas intrikata samhällsbyggen, men det är inte gjort på en eftermiddag att ta till sig all den kunskap biodlarna skaffat sig under åratals arbete **med bin**.

Avslutningsvis bjöds vi på kaffe och kakor och de trevliga samtalen fortsatte tills det var dags för oss sju från FNSiN att resa hem.

Gunnel Wallén

PS. Undertecknad fick ett bromsbett och ett getingstick med sig hem, men det var bara en bisak.

Digitaliseringen och den grönländska identiteten.

I slutet av augusti lyssnade undertecknad, tillsammans med ett 10-tal personer, på ett mycket intressant föredrag av Nicola Wendt, tysk doktorand. Hon är nyligen hemkommen från en månads fältarbete på Grönland, där hon forskat på Grönlands snabba digitalisering och på vilket sätt den påverkat såväl grönländarnas vardagsliv som deras identitet. Nicola har utgått från intervjuer hon gjort med grönländare bosatta i Nuuk. Uppmuntrade att ställa

frågor, undrade vi vilket språk hon använt sig av då hon intervjuat. Hon sa, att det oftast gått bra med engelska – eftersom engelskan numera är andraspråk i skolorna. En annan fråga var, om hon lyckats få med även landsbygdens åsikter. Hon svarade att en stor del av de intervjuade var studerande, inflyttade från landsbygden. Intressant var också att få inblick i Nicolas forskningsmetodik. Hon hade delvis frångått sina färdiga frågeställningar, då hon fascinerats av grönländarnas egna berättelser, och tyckt sig utvinna mer kunskap ur dem!

Digitaliseringen av Grönland, har inneburit en förklarad kontakt mellan grönländarna själva och en ökad öppenhet gentemot omvärlden. Fr.a. södra Grönland har gynnats av den stora bredbandskabel som byggts till Nuuk söderifrån. Ökad öppenhet gentemot omvärlden kan, naturligtvis, även bidra till en större sårbarhet gentemot den egna kulturen och identiteten. Nicola gav oss exempel på hur en del ungdomar börjat jämföra sig med lyxkonsumerande ungdomar i andra delar av världen. Norr om Nuuk sker digitaliseringen via satellit och fungerar därför långsammare och till en högre kostnad, vilket begränsar t.ex. bildöverföring. Men Internet och Facebook underlättar för familjer att nå varandra oftare, än tidigare. Ett intressant exempel på detta gav oss Sylvia Hild. För en tid sedan hade hon kontaktats av en grönländska i Sverige, som undrade om hon kunde hjälpa henne att med hjälp av Facebook hitta en okänd bror, boende på Grönland. En kort tid senare var brodern funnen!

Nicolas forskningsprojekt är ännu inte avslutat. Hon befarade att sammanställandet av 100-tals innehållsrika intervjuer kan komma att ta sin tid. Men de slutsatser hon kommer att utvinna ur sitt material, hoppades vi att få ta del av längre fram på Vuxenskolan!

Sara Mariasdotter

Gotska Sandön

Intresset för föreningsresan till Gotska Sandön var som vanligt ganska stort, men däremot var det svårt att hitta dagar som passade alla. Så kom det sig, att vi blev fem som reste samtidigt de sista dagarna i juli. Ankomstdagen var också den dag då en blodmåne skulle inträffa. Under somrarna ordnas kvälls-andakt klockan 21, normalt i kapellet men just den kvällen var den förlagd till en hög dyn på västra sidan och perfekt synkroniserad med solnedgången (21.15). **Därefter följde blodmånespaning. Det var ganska molnigt, men när vi just gett upp och började gå mot lägret visade sig blodmånen ändå svagt genom jordskuggan och molnslöjorna.**

Denna långa heta sommar handlade nog för många om en flykt undan solgasset till vatten, svalka och skugga. På ön var det ungefär lika varmt som på fastlandet, och mycket av växtligheten var skadad av torkan, men sköna bad blev det.

Anders Scharström

Gotska Sandön 2018 nr 2

Jag var en av dem som tyvärr inte kunde vara med på föreningsresan – fö första gången sedan jag första gången för till Ön 1988. Jag reste dock dit på egen hand ett par dagar i mitten av augusti, besöket blev kortare än beräknat eftersom utresan på g a vind blev uppskjuten ett dygn. Det var alltså påtagligt brunbränt och torrt, t ex inga blommande orkidéer ens på norrsidan av Höga Åsen där det annars brukar vara en bra knipprottslokal intill högsta punkten. En del mjölkört i blom, vid Gamla Gården käringtand och i skogen Ijung. Blåbären var mycket små och hoptorkade.

Det var trevligt att se en grupp gulärlor på burgen vid Västra sidan. Ön gästades av en ägretthäger som jag möjligen såg på Bredsand – jag badade och hade därför inte glasögon eller kikare till hands men jag skymtade en fågel som var påtagligt högre än mäsarna och trutarna runtomkring. Det var också gott om skarvar på en sandrevel.

Vid Säludden fanns det 15-20 sälar den dag jag var där.

Vraket av Donau som man såg söder om Bredsand kring 1990 men som sedan varit försvunnet hade ånyo dykt upp ur sanden ("det som göms i sand det kommer fram ibland"). Västra sidan hade fö ändrats en hel del, Prästvågen från Läggerplatsen som brukar sluta med en brant backe ner till stranden slutade nu i stället med ett 1 – 1.5 m stup, det var lätt att komma ner men svårt att ta sig upp.

Erik Elvers

Trädvandring

Succé är ordet för vandringen genom Humlegården med Eva Innings som sakkunnig ledare.

Vi var 20 som följde henne. På två timmar hann vi med nästan hälften av de 82 träd som finns i parken. Parken, som anlades för humleodling på 1600-talet, hyser nu förutom Kungl. Biblioteket 82 träd och statyer av svenska kulturgestalter. Av träden är

endast sju barrträd, däribland ginkgo som trots sina löv räknas till dessa. Vi såg alla dessa och omkring hälften av lövträden, dessutom den plats där Stockholms största alm (38 m) stått fram tills i våras, då den tyvärr på g a almsjuka måste tas bort.

God behållning. Nog får man ut mer av en park- eller skogsvandring om man kan känna igen en kärrek, veta att avenbok egentligen hör till björkfamiljen eller kunna skilja mellan tysk, rysk och vanlig lönn.

Erik Elvers & Anders Scharström



Eva berättar om ginkgoträdet. Foto: ClaesGöran Ström



Foto: Kent Hult

Rapport från Runstensborstet

Med mjuka "tandborstar" mötte vi upp vid Karlbergs Slott för att rengöra och göra den årliga över synen av runstenen.

Vår förening Föreningen Natur- och Samhälle i Norden har blivit betrodd av Runverket att vårda denna sten.

Vår kunnige viking Erik Elvers berättade den historiska bakgrunden till att runstenen hamnade på kro-

nans mark vid Krigshögskolan i Solna. Erik förklarade runsvenskan och de yngre runrader-na. Jag som dyslektiker fick det knepigt. Men med Eriks skickliga pedagogiska förklaringar så var man betydligt mer informerad om våra förfäders skrivkonst.

Med både mjuka och väl begagnade tandborstar tog vi bort sot-avlagringar och små svampar som trivdes på runan. Runstenen såg betydligt piggare ut efter våra ansträngningar. Inför nästa års rengöring hoppas vi på att få ta med litet såpvatten också.

Kent Hult

Båttur i Ekoparken

Förbundets för Ekoparken traditionella båttur för medlemsföreningarnas medlemmar företogs i år i september i stället för på våren. Färden gick genom Djurgårdsbrunnskanalen och upp genom Värtan utanför Norra Djurgården, varefter vi återvände söder om Södra Djurgården till Strömkajen. Ett 50-tal resenärer, varav 10 från FNSiN (kul att vi var så många!), fick en innehållsrik och sakkunnig guidning av Henrik Waldenström.

Erik Elvers

Program

HAVTORNSPLOCKNING

Lördag 29 september kl 09.00

Vi far från Bergshamra torg kl 9.00 (T-stn Bergshamra norra uppgången)

Föranmälan till Erik Elvers, e.elvers@bredband.net, 0738-526399, eller Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com, 070-693 91 28, 08-758 30 03, senast onsdag 26 sept.

Säg till om du behöver eller kan erbjuda bilplats. Utrymmet i tillgängliga bilar är alltid avgörande för hur många som kan följa med. Om vi behöver hyra bil bör det förberedas i god tid.

För detaljer, se förra numret av NOS, eller hemsidan.

OKÄNT ÖLAND ÅLAND

Resa i maj 2019. Studiecirkel i höst

En resa till Åland planeras till vecka 20 nästa år. För att öka kunskapen om Åland och planera resan tillsammans startar en studiecirkel fyra tisdagar med början 2 oktober kl 17-19.30.

Studiecirkeln: Anmälan till Nina Bohigas, Nina_bohigas@hotmail.com; 070-4547724 senast 28 september.

Info om lokal kommer att skickas till dem som har anmält sig.

NORDISKT GENRESURSCENTER (NordGen)

Tisdag den 6 november kl 18.

Föreningen Nordens kansli, Drottninggatan 30 Efter den torra och varma sommaren är frågan om hur vi ska klara vår framtida matproduktion mer aktuell än någonsin. En viktig nyckel till svaret ligger

i de genetiska resurser som finns i våra växter, djur och skogar. Genetisk mångfald är en naturresurs som är mångdubbelt mer värd än olja och diamanter. I de nordiska länderna har vi valt att samarbeta kring det enorma ansvar det innebär att ta hand om dessa resurser. Detta ansvar ligger hos Nordiskt Genresursercenter (NordGen) som är en institution under Nordiska Ministerrådet. NordGen ansvarar även för driften av Svalbards Globala Frövalv som ligger insprängt i ett berg på permafrostens Svalbard, cirka 1300 km från Nordpolen. Frövalvet som innehåller säkerhetskopior av mer än en miljon fröprover från en mängd genbanker runt om i världen, är en viktig försäkring för att trygga världens framtida livsmedelstillgång.

Sara Landqvist är **kommunikatör på NordGen** och arbetar till vardags på huvudkontoret i Alnarp. Hon kommer att berätta mer om NordGen, Svalbards Globala Frövalv och varför arbetet med att bevara genetisk mångfald är så viktigt. Se även www.nordgen.org.

Fika med ostmacka serveras. 50 kronor för det hela.

Föranmälan av praktiska skäl önskas senast den 5 november till Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 3003.

Samarrangemang för FNSiN, Föreningen Norden Stockholm och Studieförbundet Vuxenskolan



SENHÖSTVANDRING: VANDRING PÅ LIDINGÖN

Söndag 11 november kl 9.51

Vi går från Lidingöbanans hpl Kottla runt Kottlasjön och sedan förbi Långängen mot inrdelen av Kyrkviken och vidare till Ropsten på stigar och smågator. I händelse av dåligt väder eller skoskav finns många möjligheter att avbryta tidigare. Lunchpaus någon stans på vägen, kanske även någon te/kafferast. Hur långt vi går beror på vädret men sannolikt 10-15 km.

Samling på på Kottla hpl kl 9.51 (tåg avgår från Ropsten kl 9.39).

Anmälan till Erik Elvers senast torsdag 8 nov, sms 0738-526399 eller e-mäle e.elvers@bredband.net

SVAMPDAGS

Till alla naturvänner.

Det börjar finnas svamp i skogen nu, trots den torra och heta sommaren. Är det inte dags att få igång svampgruppen igen? Morgon- och kvällstidningarna, liksom Land, har många artiklar om svamp just nu, hur man känner igen dem och hur man kan skilja de goda från de giftiga. Det finns så många arter som är värda att känna till, förutom kantareller och stensopp (Karl Johan), som tycks vara de mest populära svamparna i Sverige. Många vågar bara plocka kantareller.

Om gruppen ska fungera, måste den struktureras. Det kan jag göra och jag kan skicka notiser och tips härifrån, men jag kan av förklarliga skäl inte organisera utflykter, men det kan man ju turas om att göra. Det behöver inte bli betungande. Det vore också intressant att samarbeta med närstående föreningar, som Naturskyddsföreningen, om detta. Hör av er till mig, Ingegerd Hosinsky, E-mäle: farmorcecilia@hotmail.com



HÖSTMÖTE

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie höstmöte 16 november kl 18.00 i IFFI:s lokaler, Norrtullsgatan 45 (Borgerskapets Enkehus)

Dagordning

- 1 Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
- 2 Fastställande av röstlängd
- 3 Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från föregående allmänna möte
6. Val av styrelse för 2019
7. Val av revisor och revisorssuppleant för 2019
8. Val av valberedning
9. Fastställande av årsavgift för 2019
10. Förslag till budget 2019
11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast en månad före höstmötet)
12. Aktuell information om samarbete med andra organisationer etc.
13. Övriga ärenden

Efter mötesförhandlingarna uppmärksammas Island som i år firar 100 år som självständig nation. Erik Elvers berättar om bakgrunden till den isländska självständighetsdagen 1 december och visar bilder bl.a. från sina besök på Island från 1965 och framåt.

Föreningen bjuder på kaffe, te och smörgås. Vi ska försöka åstadkomma en isländsk vinkling på trakteringen.

VÄLKOMNA!

Avsändare: Föreningen Natur och Samhälle i Norden
c/o Erik Elvers Illerstigen 28, 170 71 SOLNA

ANDHÄMTNING I ADVENT

Fredag den 14 december klockan 18
Fatburs Kvarngata 14, våning -2.
Ring föreningslokalen från porttelefonen.

Gröt, glögg och mumintroll ... Den här traditionen ger sig inte. Som vanligt vankas glögg, julgröt och annan säsongsmässig mat och dryck. Högläsning och kanske något annat inslag med anknytning till jul. Vi tar tillfället att ventilera upplevelser och förslag till nya programpunkter.

Kostnad: 60 kronor.

Föranmälan nödvändig senast den 10 december till Soili Bisi Ström, sms: 0729921669, eller e-post till soibis@outlook.com eller

Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com;
070 693 91 28; 08 758 3003.

NOS tipsar

Best of Norden

På Nordiska museet

Fredag till söndag 5-7 oktober bjuder kulturfestivalen Best of Norden i samarbete med Nordiska museet in tillspännande författarmöten, musik, samtal och filmvisningar. Best of Norden arrangeras av Nordiska ministerrådets informationskontor och Kulturbyrån i samarbete med Nordiska museet. Mer information:

<https://kulturbyran.nu/bestofnorden/>

Nordisk litteraturvecka ...

som tidigare hette Nordiska biblioteksveckan infaller i år 12 – 18 november. **Det blir högläsningar, författarbesök, utställningar och kulturupplevelser** på skolor, bibliotek och institutioner runtomkring i hela Norden och Baltikum.

Läs mer på <http://norden.se/nordisk-litteratur-vecka/>

Tännaldalen i vinter

Flera av oss som är medlemmar i FNSiN har många gånger deltagit i en skidresa till Tännaldalen.

Resan ordnas alltid under vecka 9.

Gruppen bor på Siljeströms fjällgård nära till skidspår i varierad terräng.

En dag hjälper var och en till att fixa frukost och middag till alla.

Arrangör är Daniel Ahl (daniel@bevema.se 070 990 23 24).

Observera att FNSiN som förening inte har någonting med arrangemanget att göra. Vill du fråga någon som varit med kan du vända dig till Anders Schærström eller Lars-Olov Wallin.

Höstrusket är på väg

Efter den heta sommaren kommer en höst om vilket vi intet vet, men en mustig köttsoffa torde passa bra då och då. Det finns litet kvar av FNSiNs prisvärda fältproviant, nämligen frystorkad köttsoffa som säljes för 10 kr/påse.

Beställ av Erik Elvers, sms 0738-526399

e-mäle: e.elvers@bredband.net

Fornvännen och National Geographic

Drygt 10 årgångar från 1920-och 30-talen av tidskriften Fornvännen rensas ut ur FNSiN:s bibliotek.

Vidare bortskänkes årgångarna 2011-2014 av National Geographic (enstaka nummer kan saknas).

Den som är intresserad höre av sig till Erik Elvers senast 1 november, därefter går de till pappersåtervinning. Sms 0738-526399 eller e-mäle e.elvers(@ bredband.net